

Danuta Apanel

Akademia Pomorska
w Słupsku

Rola pisma „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” w rozwoju polskiej pedagogiki opiekuńczej

Wprowadzenie

Pismo „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” odgrywa ważną rolę w rozwoju polskiej pedagogiki opiekuńczej. Tematyka czasopisma na przestrzeni lat jego istnienia ściśle związana jest z etapami w rozwoju opieki nad człowiekiem, głównie nad dzieckiem w naszym kraju, tj. z okresem tworzenia podstaw opieki wychowawczej, obejmującym lata 1956–1970, z okresem modernizacji w opiece nad dzieckiem w latach 1971–1980, z okresem kryzysu i transformacji na przestrzeni lat 1981–1990 oraz z okresem reformy systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem od 1991 roku do chwili obecnej.

Artykuły zamieszczane na łamach czasopisma prezentują szerokim kręgom czytelników dorobek teoretyczny i praktyczny z zakresu opieki nad dziećmi i młodzieżą, przedstawiają literaturę z tego zakresu, ukazują ważne wydarzenia naukowe – konferencje, sympozja, zjazdy, traktują o problematyce prawnej oraz wszelkich zmianach w tym zakresie.

1. Problematyka czasopisma na przestrzeni lat 1961–2009

Pierwszy numer pisma ukazał się w Warszawie w styczniu 1961 r. Był to dwumiesięcznik. Wydawany był przez Ministerstwo Oświaty w Państwowych Zakładach Wydawnictw Szkolnych.

Redakcja mieściła się w Warszawie przy Placu Dąbrowskiego 7. W tym numerze czasopisma znajdujemy wyjaśnienie zamieszczone przez redakcję, że pismo, nowe pod względem tytułu, jest kontynuacją czasopisma „Dom Dziecka”. We wstępie Redakcja wyjaśnia, iż wówczas podstawowym zadaniem w zakresie opieki nad dzieckiem było rozwiązywanie problemu sieroctwa naturalnego jako konsekwencji skutków wojny. Stąd też centrum zainteresowania stanowiło wychowanie zakładowe. Wówczas pismo zaspokajało przede wszyst-

kim potrzeby domów dziecka. W tej sytuacji jego tytuł odzwierciedlał w adekwatny sposób omawianą problematykę, początkowo na łamach kwartalnika, później dwumiesięcznika i wreszcie miesięcznika.

Pod wpływem narastających potrzeb opiekuńczych poszerzał się stopniowo krąg zagadnień na inne formy opieki nad dzieckiem, jak: zakłady wychowawcze, pogotowia opiekuńcze, zakłady wychowawczo-lecznicze (sanatoria), internaty, schroniska dla nieletnich, izby dziecka, zakłady poprawcze i zakłady wychowawcze dla dzieci z niepełnosprawnością umysłową. Zagadnienia opieki całkowitej ukazywane były w kontekście problemów ogólnopedagogicznych, społecznych i politycznych.

Od lat sześćdziesiątych obserwuje się malejące zjawisko sieroctwa naturalnego i stosunkowo szybkie wzrastanie problemu sieroctwa społecznego. W placówkach opieki nad dziećmi przebywały wówczas w zdecydowanej większości dzieci mające oboje rodziców. Zatem skuteczne rozwiązywanie problemów opieki nad dzieckiem nie mogło ograniczać się tylko do wychowania zakładowego, co z reguły oznaczało jedynie likwidowanie skutków braku opieki. Problematyka ukazujących się wówczas artykułów wskazywała, iż wyłoniła się potrzeba rozbudowywania form działania profilaktycznego. Zaczęto dbać o szybsze wykrywanie potrzeb opiekuńczych i zaspokajanie ich w ramach opieki środowiskowej.

Wielką rolę, jak podkreślano w artykułach, miała wówczas do odegrania szkoła, która powinna realizować nie tylko zadania dydaktyczne, lecz również opiekuńczo-wychowawcze.

W takiej sytuacji redaktorzy wystąpili do Ministerstwa Oświaty z wnioskiem o zmianę tytułu. Zatwierdzono nowy tytuł – „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”.

Nowe pismo wychodziło zatem poza krąg zagadnień wychowania zakładowego i obejmowało tematyką całokształt problemów opieki nad dzieckiem. Jako główne zadanie uznano starania o radosne dzieciństwo, nie tylko w odniesieniu do wychowawców, ale również nauczycieli i pracowników wychowania pozaszkolnego¹.

Zadaniem pisma miało być zatem zaspokajanie potrzeb wychowawców placówek opieki nad dzieckiem (internatu, izby dziecka, schroniska dla nieletnich, pogotowia opiekuńczego, domu dziecka, domu wczasów dziecięcych, zakładu wychowawczego, zakładu poprawczego), a także pracowników placówek wychowania pozaszkolnego zainteresowanych problematyką opiekuńczą (światlic, ogrodów jordanowskich, placów zabaw, młodzieżowych domów kultury), personelu pedagogicznego akcji wczasów dziecięcych, nauczycieli–opiekunów klas, pracowników administracji szkolnej, kuratorów sądowych, opiekunów i działaczy społecznych².

¹ „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” (dalej: POW) 1961, nr 1, s. 2.

² *Ibidem*, s. 2.

Rada redakcyjna określała, że jest to pismo pedagogiczne i ma charakter problemowo-metodyczny. Rada określała również, iż czytelnicy mogą z materiałów zawartych w piśmie wyprowadzać wnioski odnośnie do praktycznego działania. Niektóre artykuły, jak określano, były poświęcone aktualnym problemom polityki opiekuńczo-wychowawczej.

Niestety problematyka pisma, podobnie jak innych w tym okresie, była poddawana ścisłej cenzurze i podporządkowana potrzebom socjalistycznej polityki oświatowej, co znajduje odzwierciedlenie w słowach: „Pragniemy zapewnić naszych czytelników, że tak, jak dotychczas i nadal pełnić będziemy swoją usługową rolę w trosce o nowe, coraz doskonalsze, odpowiadające potrzebom budownictwa socjalistycznego, rozwiązania w zakresie opieki nad dzieckiem”³.

Od 1962 r. pismo staje się miesięcznikiem. Do zagadnień omawianych wcześniej dochodzą problemy zebrane w działy: *Książka i film* oraz *Z dziejów myśli pedagogicznej*. Zawarte są w nich tendencyjne artykuły związane propagowaniem treści filmów i literatury oraz prasy, ukazywanie słynnych postaci z przeszłości, ośrodków kształcenia i wychowania zgodnie z potrzebami państwa socjalistycznego.

Wiele miejsca poświęca się również planowaniu pracy opiekuńczo-wychowawczej. Zespół redakcyjny wyjaśnia potrzebę podjęcia szerokiej dyskusji i pracy nad planowaniem całorocznych działań opiekuńczo-wychowawczych:

Dlaczego przykładamy tak wielką wagę do zaplanowania całorocznej pracy opiekuńczo-wychowawczej, do określenia jej ogólnych celów i cząstkowych zadań, do przemyślenia z góry form pracy i metod, jakie zamierzamy stosować w codziennym postępowaniu z dziećmi? Każdy nauczyciel, każdy wychowawca wie dobrze z własnej praktyki, jak mało skuteczne jest oddziaływanie niesystematyczne, przypadkowe, jak nikłe są rezultaty pracy, której poszczególne fragmenty nie wiążą się w jednolitą całość. Pragniemy pomóc wychowawcom klas i grup dziecięcych w świetlicy, domu dziecka, internacie, zakładzie wychowawczym w takim ukierunkowaniu pracy, by składające się na nią treści, formy i metody stanowiły przemyślaną i zorganizowaną całość, by jedno z drugich wynikały, by jedno z drugimi harmonijnie współdziałały. Pragniemy pomóc nauczycielom i wychowawcom placówek opiekuńczo-wychowawczych w dopracowaniu się systemu oddziaływania opiekuńczo-wychowawczego⁴.

Wiele uwagi i miejsca na łamach czasopisma poświęcano również dziecku wiejskiemu oraz pracy opiekuńczo-wychowawczej w środowisku wiejskim. Numer 9 z 1964 r. w całości traktuje o zagadnieniach kształcenia i pracy nauczycieli szkół wiejskich i miejskich oraz opiekunów – wychowawców domów dziecka.

W latach sześćdziesiątych zaczęły ukazywać się także artykuły jako odpowiedzi na regulacje prawne wydawane przez Ministerstwo Oświaty, np. w spra-

³ *Ibidem*, s. 2.

⁴ POW 1963, nr 8, s. 1.

wie wytycznych do opracowania regulaminu uczniowskiego w szkołach, czy w sprawie organizacji państwowego domu dziecka.

Podejmowano również problematykę czasu wolnego dziecka, działalności i zadań organizacji dziecięcych i młodzieżowych. Minister oświaty Wacław Tułodziecki pisał wówczas: „dzięki wprowadzeniu do pracy wychowawczej szkoły różnych form społecznej działalności uczniów podejmowanych przez ideowo-wychowawcze organizacje młodzieżowe, następuje ściślejsze powiązanie szkoły z życiem, z pracą społeczno-polityczną i gospodarczą środowiska i kraju. Organizacje dziecięce i młodzieżowe wspierają szkołę w dążeniu do wychowania świadomych i aktywnych obywateli Polski Ludowej”⁵.

Od stycznia 1967 r. czasopismo zaczęło ukazywać się w nieco zmienionej formie. Treść poszczególnych numerów zawierała wówczas następujące działy:

- „Aktualne problemy” – dział istniejący wcześniej;
- „Śladem prób i doświadczeń” – w dziale tym ukazywały się materiały terenowe opisujące próby i eksperymenty i wskazujące jak wykorzystać teorię w konkretnym działaniu wychowawczym w: szkole, domu dziecka, internacie, świetlicy i w innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- „Z metodyki pracy wychowawczej” – dział ten zawierał ogólne wskazania metodyczne, przykładowe omówienie form realizacji zagadnień wychowawczych na różnym poziomie rozwoju wychowanków, a także opracowania metodyczne poszczególnych form zajęć, takich jak: wycieczki, formy pracy z książką, formy pracy w kółkach zainteresowań. Wskazania metodyczne ukierunkowujące działalność wychowawczą w konkretnym warsztacie pracy, a szczególnie działalność wychowawcy klasy, wychowawcy grupy w internacie czy w domu dziecka.

Od stycznia 1968 r. pismo „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” poszerzono o określenie „Miesięcznik rad pedagogicznych szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych”.

Na łamach pisma z tego okresu znajduje się wiele artykułów, które traktują o wychowaniu patriotycznym i kształtowaniu postawy ideowo-wychowawczej uczniów i wychowanków.

W numerze pierwszym z 1969 r. Redakcja pisze: „Rok 1969, dwudziesty piąty rok Polski Ludowej sprzyjać powinien dalszemu doskonaleniu postaw patriotycznych i społecznych młodzieży, dalszej dyskusji nad modelem wychowanka, obywatela, dalszemu doskonaleniu form i metod działalności wychowawczej”⁶.

Jednak w poszczególnych numerach z początku lat siedemdziesiątych znajdują się również znaczące w swej treści opracowania traktujące o pracy poradni wychowawczo-zawodowej, jej roli i zadaniach. Pojawia się tutaj również problematyka prawidłowego wyboru zawodu.

⁵ W. Tułodziecki, *Zadania organizacji młodzieżowych w szkole*, POW 1965, nr 5, s. 1.

⁶ POW 1969, nr 1, s. 1.

Na szczególną uwagę zasługuje numer 5 czasopisma z maja 1970 r. Ma on charakter monograficzny. Posiada również inny niż dotychczas układ treści. Artykuły zebrano bowiem w trzech podstawowych cyklach:

- opracowania problemowe dotyczące wybranych zagadnień zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży;
- przegląd form i placówek zajmujących się zabezpieczaniem rozwoju psychicznego uczniów;
- bibliografia tematyczna i propozycje organizowania rad pedagogicznych celem prowadzenia dyskusji nad dziećmi wymagającymi specjalnej troski.

Dotychczas niewiele miejsca poświęcano zagadnieniom z zakresu edukacji i opieki nad uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Okres dziesięciolecia obejmujący lata 1972–1982 na łamach pisma charakteryzuje się tematyką podobną w treści do poprzedniego dziesięciolecia. Na przykład w numerze 1 czasopisma ze stycznia 1972 r. czytelnik znajduje zagadnienia dotyczące aktywizujących metod pracy z młodzieżą podczas zajęć pozalekcyjnych oraz problemy opieki i wychowania w środowisku wiejskim. Znajduje także m.in. artykuły na temat doskonalenia pracy opiekuńczo-wychowawczej w szkole, internacie i innych placówkach opieki zastępczej.

Od stycznia 1975 r., zgodnie z realizowaną polityką oświatową, jednym z elementów składowych czasopisma jest wkładka „Przysposobienie do życia w rodzinie”. Na ten temat pisze Janina Maciaszkowa⁷.

Na łamach pisma z lat siedemdziesiątych wiele miejsca poświęca się problematyce opiekuńczo-wychowawczej funkcji szkoły, a szczególnie zadaniom nauczyciela–wychowawcy, pedagoga szkolnego, pracowników administracji szkolnej w tym zakresie.

W numerze 3 czasopisma z marca 1975 r. Józef Sowa⁸ pisze: „Absolwenci pedagogiki opiekuńczej powinni zdobyć dobre przygotowanie do pracy w takich placówkach jak: domy dziecka, pogotowia opiekuńcze, internaty, świetlice, ogniska pracy pozaszkolnej. Dominujący akcent w treści ich pracy powinien być położony na pełnienie funkcji opiekuńczych, wychowawczych, diagnostyczno-doradczych i reedukacyjnych”.

Począwszy od numeru 10 czasopisma z 1975 r.⁹ wiele miejsca na łamach pisma poświęca się problemom wychowania w rodzinie. Tematyka ta w pełni została rozwinięta w numerze 1 czasopisma ze stycznia 1976 r.

W numerze 1 z 1977 r. poruszano ważne zagadnienie dotyczące działalności Zespołu Pedagogiki Opiekuńczej w Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. We wstępie do tego numeru zespół redakcyjny pisze: „Zarówno

⁷ J. Maciaszkowa, *Przysposobienie do życia w rodzinie jako przedmiot kształcenia*, *ibidem*.

⁸ J. Sowa, *Zadania absolwenta pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej*, POW 1975, nr 3, s. 6–7.

⁹ A. Kelm, *Problemy rodzinnych domów dziecka*, POW 1975, nr 10, s. 6–9.

fakt powołania tego organu, jak i dotychczasowe jego poczynania dobitnie świadczą o randze, jaką w naszej rzeczywistości uzyskała problematyka opiekuńcza”¹⁰. Na łamach tego numeru zaprezentowano dorobek polskiej pedagogiki opiekuńczej oraz ustalenia ogólnopolskiej konferencji naukowej pod tytułem „Stan i perspektywy badań w dziedzinie opieki nad dzieckiem”, która miała miejsce w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie w dniach 3–4 listopada 1976 r. Celem konferencji było sformułowanie wstępnej diagnozy aktualnego stanu pedagogiki opiekuńczej oraz określenie dalszych kierunków jej rozwoju.

Od stycznia 1978 r. pismo ukazuje się w nowej szacie graficznej. Zmienia się również wydawca – Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Pismo ukazujące się wówczas zawierało następujące działy:

– *Teoretyczne podstawy opieki nad dzieckiem*, w którym zamieszczano materiały dotyczące podstaw teoretycznych opieki nad dzieckiem, a także artykuły z dziedziny polityki opiekuńczej, związane przede wszystkim z wdrażaniem reformy systemu oświatowo-wychowawczego i relacje z badaniami. Znajdują się tam głównie artykuły naukowe i rozprawy, polemiki i dyskusje, wywiady z pracownikami nauki, koncepcje i doniesienia z badań, a także problemowe informacje o rozwoju zaplecza naukowego pedagogiki opiekuńczej;

– *Z tradycji opieki nad dzieckiem*, w którym przedstawiano rozwój myśli i praktyki w dziedzinie opieki nad dzieckiem, prezentowano sylwetki, najbardziej wartościowe i postępowe koncepcje polskich i obcych prekursorów opieki nad dzieckiem oraz tworzonych przez nich systemów opiekuńczo-wychowawczych. Treści tego działu ujmowane były w takich formach, jak: opracowania analityczne, monografie, wspomnienia, problemowe wybory źródeł;

– *Opieka nad dzieckiem w świecie*, w którym przedstawiano dotychczasowe doświadczenia różnych krajów, szczególnie krajów socjalistycznych, dotyczące teorii i praktyki w dziedzinie opieki nad dzieckiem;

– *Z doświadczeń opieki nad dzieckiem*, w którym prezentowano aktualne problemy, wiodące wskazania i propozycje metodyczne. Dokonywano prezentacji doświadczeń wiodących placówek opiekuńczo-wychowawczych, zamieszczano relacje praktyków z udanych eksperymentów i doświadczeń;

– *Kształcenie i samokształcenie*, w którym zamieszczano informacje o nowościach wydawniczych, oceny ukazujących się w kraju i za granicą publikacji związanych z pedagogiką opiekuńczą i pokrewnymi dyscyplinami, zestawienia bibliograficzne z zakresu nauk związanych z opieką;

– *Kronika*, gdzie rejestrowano znaczące fakty i wydarzenia w życiu naukowym, sympozja, zjazdy, konferencje oraz wkładka „Przysposobienie do życia w rodzinie”.

---

¹⁰ POW 1977, nr 1, s. 2.

Na łamach czasopisma ukazującego się w latach osiemdziesiątych można zaobserwować atmosferę trudnych lat kryzysu i transformacji. Redakcja jako swoją powinność traktowała wówczas szeroką współpracę z pracownikami instytucji sprawujących opiekę nad dzieckiem w jak najpełniejszej realizacji tych zadań. Do szczególnie preferowanych tematów należały: problemy wychowania patriotycznego¹¹, przygotowanie dzieci i młodzieży do samorządności i samodzielności, współdziałanie i współpartnerstwo w procesie wychowania, wychowanie do pracy i uczestnictwa w kulturze¹², tworzenie warunków do wielostronnego rozwoju wychowanków i uzyskiwania przez nich powodzenia szkolnego, indywidualizacja w procesie wychowania. Wiele uwagi poświęcano również problematyce poradnictwa wychowawczo-zawodowego¹³, orientacji zawodowej, zapobieganiu niepowodzeniom szkolnym, reedukacji dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, współpracy z poradniami wychowawczo-zawodowymi i innymi placówkami oświatowo-wychowawczymi oraz rodzinami.

W numerze 2 czasopisma z 1982 r. zespół redakcyjny zamieścił we wstępie następujące słowa:

Okres, w którym przyszło nam żyć, pracować i tworzyć, zmusza każdego z nas do wartościującej, rozważnej, odpowiedzialnej refleksji nad sytuacją w kraju i oświacie oraz do analizy własnego kodeksu moralnego, ukierunkowującego codzienne czyny. Okres ten, wyjątkowy w naszych dziejach, ma szczególne reperkusje dla pracy wychowawców. W żadnym innym zawodzie efekty pracy nie są ściślej powiązane z ogólną sytuacją społeczno-polityczną, w żadnym też odpowiedzialność za słowa i czyny nie jest tak jak tu wymierna i płocha w konsekwencje.

Obecnie bardziej niż kiedykolwiek potrzebna jest w szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych rzeczowa dyskusja z wychowankami na temat naszej wspólnej rzeczywistości, jej skomplikowania i uwarunkowań, perspektyw rozwojowych kraju i społeczeństwa oraz udziału młodzieży w ich urzeczywistnianiu¹⁴.

Na łamach czasopisma, w omawianym okresie, skupiono się na następującej tematyce:

- diagnozowanie potrzeb w dziedzinie opieki nad dzieckiem i formułowanie postulatów dotyczących ich zaspokajania¹⁵;
- wyrównywanie życiowego i edukacyjnego startu dzieci i młodzieży oraz rola w tych procesach instytucji opiekuńczo-wychowawczych, w tym głównie poradni wychowawczo-zawodowych;
- opiekuńczo-wychowawcza funkcja rodziny, jej niedostatki oraz możliwości i uwarunkowania działań kompensacyjnych;

¹¹ B. Suchodolski, *Jesteśmy Polakami*, POW 1980, nr 2, s. 2.

¹² A. Ratusiowa, *Otaczać pietyzmem spuściznę pokoleń*, *ibidem*, s. 16.

¹³ S. Racinowski, *Tradycje patriotyczne i zawodowe*, *ibidem*, s. 24.

¹⁴ POW 1982, nr 2, s. 3.

¹⁵ A. Krupiński, *Obserwacja, rozmowa i wywiad w pracy diagnostycznej pogotowia opiekuńczego*, POW 1982, nr 1, s. 19.

- różnorodność form i instytucji opieki całkowitej oraz waloryzacja ich efektywności;
- poszukiwanie doskonalszego modelu funkcjonowania internatów i świetlic szkolnych;
- specyfika zawodu wychowawcy–opiekuna, etyczne problemy zawodu nauczyciela–wychowawcy;
- samorządność jako styl działania rady pedagogicznej w placówce opiekuńczo-wychowawczej i jako metoda wychowania;
- przygotowanie dzieci i młodzieży do samodzielnego życia w rodzinie i społeczeństwie;
- rola zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz przygotowaniu do uczestnictwa w kulturze;
- współdziałanie i współpraca szkół oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do uczestnictwa w kulturze¹⁶.

W trwającym od lat dziewięćdziesiątych okresie reformy systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem na kartach czasopisma „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” ukazują się artykuły, które w sposób czytelny prezentują zmiany, jakie zaszły w polskim systemie opieki nad dzieckiem. Ukazują wyraźną linię prorodzinnej polityki prowadzonej w systemie opieki nad dzieckiem. Wskazują na :

- potrzebę wspierania rodziny;
- rozwijanie systemu profilaktyki;
- rozwijanie opieki o cechach ponadresortowych;
- poszerzenie oddziaływań najtańszych form profilaktyki, w tym edukacyjnych programów profilaktycznych, zajęć pozaszkolnych, poradnictwa rodzinnego;
- podniesienie jakości usług profilaktycznych i opiekuńczych;
- wprowadzenie nowych, kameralnych form opieki oraz wychowania integracyjnego;
- ograniczanie dysproporcji w rozwoju sieci usług profilaktycznych i opiekuńczych.

2. Pracownicy redakcji, autorzy opracowań

Pierwszym redaktorem naczelnym pisma była Janina Bajszczyk-Maciaszkowa. Komitet redakcyjny stanowili: Stanisław Bendkowski, dr Kazimierz Czajkowski, Mieczysław Kasiuk, Waclaw Kopczyński, Gerard Lubiński, dr Maksymilian Maciaszek, Teresa Mirowska, Maria Palester, Zofia Skalska, Elżbieta

---

¹⁶ J. Szyra, *Współpraca resortu spraw wewnętrznych z instytucjami opiekuńczo-wychowawczymi, ibidem*, s. 3.

Skibowa, Teresa Załęcka, Medard Ziółkowski, Stefania Żbikowska, dr Anna Żukowska.

Artykuły na łamach pisma zamieszczali wówczas m. in.: Albin Kelm, Władysław Żelazko¹⁷, Aleksander Kamiński¹⁸, Roman Przeważński¹⁹, Zbigniew Skorny²⁰, Maria Łopatkowa²¹, Zbigniew Zaborowski²², Jadwiga Wróblowa²³, Natalia Han-Ilgiewicz²⁴, Janina Bajszcak-Maciaszkowa²⁵.

W dziale *Z doświadczeń* ukazywano osiągnięcia i rozwiązania praktyczne w pracy opiekuńczo-wychowawczej z różnych typów ośrodków opieki zastępczej w kraju. Na przykład w numerze 2 czasopisma znajdują się artykuły: Jadwigi Załęckiej *Nauczyciel poznaje środowisko domowe ucznia*²⁶, Aleksandra Wesołowskiego *Stancje uczniowskie*²⁷. W numerze 3 czasopisma zamieszczony został artykuł Edwarda Zasepy z Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Skierniewicach *O obozach wędrownych*²⁸ ukazujący doświadczenia szkoły w organizowaniu tej nowej formy wypoczynku uczniów.

W części *Samokształcenie* zamieszczano różnorodne opracowania informujące czytelników o nowych pozycjach książkowych dotyczących opieki. W numerze 2 czasopisma znajduje się informacja o książce Józefa Pietera *Poznawanie środowiska wychowawczego*²⁹, a w numerze 3 podane są pozycje bibliograficzne traktujące o wczasach i letnim wypoczynku dzieci i młodzieży³⁰.

W części *Z zagranicy* zamieszczano artykuły poruszające problematykę opieki i wychowania w różnych środowiskach z terenu Związku Radzieckiego. W numerze 2 znajduje się artykuł Albina Kelma *Zaspokajanie potrzeb opiekuńczych w ZSRR*³¹. W numerze 3 J. Wolski prezentuje w artykule *Wypoczynek dzieci i młodzieży szkolnej w ZSRR*³² możliwości organizowania wakacyjnego wypoczynku dzieciom i młodzieży szkolnej, które miało służyć jako wzór dla tego typu pracy w ówczesnej Polsce. W numerze 5 czasopisma z 1961 r., Mieczysław Janiszewski z Liceum Pedagogicznego w Wejherowie przedstawia

¹⁷ A. Kelm, Wł. Żelazko, *Decentralizacja troski o dziecko*, POW 1961, nr 4, s. 13.

¹⁸ A. Kamiński, *O wczasach pełnych i wychowawczo poprawnych*, *ibidem*, s. 15.

¹⁹ R. Przeważński, *O prawach dziecka i ich realizatorach*, *ibidem*, s. 18.

²⁰ Z. Skorny, *Obserwacja psychologiczna*, *ibidem*, s. 21.

²¹ M. Łopatkowa, *By chętniej szły do szkoły*, *ibidem*, s. 24.

²² Z. Zaborowski, *Życie społeczne dziecka w czasie wolnym*, *ibidem*, s. 27.

²³ J. Wróblowa, *Świetlica pomaga w nauce*, *ibidem*, s. 31.

²⁴ N. Han-Ilgiewicz, *Potrzeba i sztuka wypoczywania*, POW 1961, nr 5, s. 1.

²⁵ J. Bajszcak-Maciaszkowa, *Dlaczego bić nie wolno*, *ibidem*, s. 21.

²⁶ *Ibidem*, s. 26.

²⁷ *Ibidem*, s. 29.

²⁸ POW 1961, nr 3, s. 44.

²⁹ POW 1961, nr 2, s. 57.

³⁰ POW 1961, nr 3, s. 51.

³¹ POW 1961, nr 2, s. 52.

³² POW 1961, nr 3, s. 56.

*Program żywienia szkolnego na przykładzie restauracji szkolnej w Monteron we Francji*³³.

Od 1962 r. artykuły prezentują m. in.: K. Sośnicki, J. Maciaszkowa, J. Skorupska, Z. Zaborowski, A. Lewin, H. Filipczuk.

W numerze 9 czasopisma podjęto problem wychowania artystycznego w szkole ogólnokształcącej, a także coraz częściej zaczęły pojawiać się zagadnienia związane z kształceniem i przygotowaniem do pracy kadr nauczycielskich, bowiem odczuwano duży niedostatek w tym zakresie. Omawiany numer czasopisma rozpoczyna się *Listem o przyjaźni Marii Grzegorzewskiej z cyklu Listów do młodego nauczyciela*³⁴.

Od 1962 r. pojawia się (choć nie w każdym numerze) nowy dział pod tytułem *Kronika*, w ramach którego zamieszcza się informacje o najważniejszych wydarzeniach w kraju z minionego miesiąca.

Numer 10 z 1962 r. prawie w całości poświęcony jest problemom przestrzegania szeroko pojętej higieny szkolnej. Traktują o tym następujące artykuły:

- Klemensa Sokala, *Przeciżenie dzieci i młodzieży praca szkolną*;
- Marii Rudolf-Skokowskiej, *Wychowanie higieniczne w szkołach podstawowych*;
- Zbigniewa Bartkowiaka, *Otoczenie jako czynnik wychowawczo-higieniczny*;
- Franciszka Kojas, *Żywienie młodzieży w internatach*;
- Stefana Filipkowskiego, *Zapobieganie wypadkom dzieci i młodzieży*;
- Macieja Demela, *Kształcenie nauczycieli w zagadnieniach wychowawczo-higienicznych*.

W rozdziale *Z doświadczeń* omawianego numeru pisma przedstawione są artykuły prezentujące praktyczne rozwiązania w dziedzinie higieny szkolnej. Nawet w części *Z zagranicy* Ludwik Kasprzyk w artykule *Szklanka mleka w szkole* prezentuje doświadczenia w tym zakresie z terenu Finlandii. Cały ten numer czasopisma był swoistym odzwaniem na uchwałę Krajowej Konferencji Higieny Szkolnej z 1960 r., gdzie przyjęto między innymi postulat o szklance mleka dla dzieci w szkole każdego dnia.

W części *Z dziejów myśli pedagogicznej* Karol Mitkiewicz zaprezentował postać doktora Stanisława Kopczyńskiego – organizatora opieki higieniczno-lekarskiej w szkołach państwowych³⁵.

W numerze 1 pisma z 1963 r. szeroko omawiana jest problematyka samorządności w szkole. Treści dotyczące tworzenia nowej, socjalistycznej szkoły zawarte były w opracowaniach ówczesnego ministra oświaty – Wacława Tułodzieckiego, m. in.: *Szkoła socjalistyczna – szkoła, która uczy i wychowuje*,

³³ POW 1961, nr 5, s. 29; autor był uczestnikiem kursu pedagogów w Międzynarodowym Ośrodku Dziecka w Paryżu.

³⁴ POW 1961, nr 9, s. 6.

³⁵ POW 1961, nr 10, s. 36.

w opracowaniach Ireny Jundził z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku m. in.: *Wyrabianie w dzieciach umiejętności kierowania sobą*³⁶.

Numer 4 „Problemów Opiekuńczo-Wychowawczych” z 1963 r. poświęcony jest w całości systemowi wychowawczemu Antoniego Makarenki. 1 marca 1963 roku minęła 75 rocznica jego urodzin. O tym zagadnieniu traktują opracowania Kazimierza Czajkowskiego *Makarenko zawsze żywy*, Stanisława Bendkowskiego *Doświadczenia Makarenki w zakładach poprawczych*, Julii Prokopowicz *Doświadczenia Makarenki w szkole*³⁷.

Numer 5 z maja 1964 r. to numer specjalny. Porusza szeroko pojętą problematykę dotyczącą dziecka, wychowania, kształcenia i opieki nad nim. Świadczą o tym następujące artykuły:

- Wiktorii Dewitz, *O atmosferze wychowawczej*;
- Janiny Maciaszkowej, *Ocenianie – czynność par excellence pedagogiczna*;
- Zbigniewa Zaborowskiego, *Stosunki koleżeńskie w klasie*;
- Aleksandra Kamińskiego, *Sąd koleżeński*;
- Haliny Filipczuk, *Dwoje dzieci – dwa światy*;
- Anny Chabowskiej, *Jak zorganizowałam zespół dziecięcy*;
- Kazimierza Czajkowskiego, *Dla ułatwienia dziecku właściwego startu*

w nauce;

- Jana Mitury *Organizacje młodzieżowe w internacie*³⁸.

Numer 9 z 1964 r. w całości traktuje o problematyce kształcenia i pracy nauczycieli szkół wiejskich i miejskich oraz opiekunów–wychowawców domów dziecka. Świadczą o tym artykuły:

- Andrzeja Janowskiego, *Niektóre problemy demokratycznego kierowania zespołem*;
- Marii Łopatkowej, *Współpraca szkoły wiejskiej ze środowiskiem*;
- Zbigniewa Zaborowskiego, *Motywacja w pracy nauczyciela*;
- Wiktorii Dewitz, *11 kólek bez terminarza*;
- Feliksa Moskala, *Rola hospicji i instruktazu w podnoszeniu kwalifikacji wychowawcy domu dziecka*³⁹.

W tym numerze po raz pierwszy ukazał się również artykuł dotyczący kształcenia specjalnego autorstwa Ewy Bendych *Przeгляд osiągnięć pedagogiki specjalnej w Polsce*⁴⁰.

Od 1965 r. zespół redakcyjny czasopisma „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” stanowili: Janina Bajszczyk-Maciaszkowa, Jadwiga Raczkowska, Stanisław Bendkowski, Halina Filipczuk, Maria Radziwiłłowiczowa, Andrzej Świecki, Korneliusz Wójcik, Maria Pawlicka.

---

³⁶ POW 1963, nr 1, s. 2–11.

³⁷ POW 1963, nr 4, s. 1–9.

³⁸ POW 1963, nr 5, s. 1–38.

³⁹ POW 1964, nr 9, s. 2–30.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 34.

Cały pierwszy numer z tego roku dotyczy funkcjonowania szkoły w środowisku. Zespół redakcyjny pisze: „Szkoła jest związana ze swym otoczeniem zewnętrznymi licznymi więzami. Jej życie i praca, jej osiągnięcia i braki są ściśle uzależnione od środowiska, w którym szkoła działa, od jego poziomu kulturalnego, moralnego, gospodarczego. Wszystkie wydarzenia i fakty zachodzące w środowisku natychmiast znajdują swoje odbicie w pracy i życiu szkoły”⁴¹.

W 1964 r. ukazało się od dawna oczekiwane zarządzenie dotyczące regulaminu uczniowskiego oraz organizacji państwowego domu dziecka. W związku z tym faktem na łamach pisma wydrukowano artykuły:

– Marii Pelcowej, *Szkoła jako instytucja kształcąca normy i obyczaje – tworzymy nowy regulamin uczniowski*;

– Wacława Kopczyńskiego (Naczelnika w Departamencie Opieki nad Dzieckiem i Wychowania Ministerstwa Oświaty), *Statut Państwowego Domu Dziecka*⁴².

Numer 6 z czerwca 1965 r. w całości poświęcony jest problematyce czasu wolnego dziecka. Problematykę tę poruszają następujące artykuły:

– Aleksandra Lewina, *Wolny czas dziecka a szkoła*⁴³;

– Zbigniewa Bartkowiaka, *O koloniach zdrowotnych dzieci i młodzieży*⁴⁴;

– Antoniego Włodarczyka, *Wiejskie kluby młodzieżowe*⁴⁵;

– Celiny Kazany, *Wychowujemy przez teatrzyk dziecięcy*⁴⁶.

Na łamach numeru 10 z grudnia 1965 r. przedstawione są różnorodne aspekty indywidualizacji w wychowaniu oraz drogi do urzeczywistnienia tej indywidualnej pracy. Prezentują je w swych opracowaniach:

– Natalia Han-Ilgiewicz⁴⁷;

– Zbigniew Zaborowski⁴⁸;

– Zbigniew Skorny⁴⁹.

Jednym z ciekawszych opracowań w tym zakresie jest artykuł dr Janiny Maciaszkowej *Jak zabezpieczyć powodzenie szkolne uczniom*⁵⁰.

W numerze 7 czasopisma z 1968 r. zawarte są artykuły, które traktują o wychowaniu patriotycznym i kształtowaniu postawy ideowo-wychowawczej uczniów i wychowanków. Problematykę tę prezentują również opracowania Ma-

⁴¹ POW 1965, nr 1, s. 1.

⁴² *Ibidem*, s. 15–17.

⁴³ POW 1965, nr 6, s. 1–5.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 8–10.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 16–18.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 31–33.

⁴⁷ N. Han-Ilgiewicz, *Problemy indywidualizacji w wychowaniu*, POW 1965, nr 10, s. 1–5.

⁴⁸ Z. Zaborowski, *Samoocena dziecka*, *ibidem*, s. 5–9.

⁴⁹ Z. Skorny, *Dziecko nieśmiałe*, *ibidem*, s. 15–17.

⁵⁰ POW 1968, nr 1, s. 11.

riana Żychowskiego⁵¹, Bogdana Suchodolskiego⁵², Tadeusza Morawskiego⁵³, Janiny Maciaszkowej⁵⁴, Jadwigi Raczkowskiej⁵⁵, Andrzeja Janowskiego⁵⁶.

Od stycznia 1969 roku regularnie ukazywały się artykuły takich autorów jak: Heliodor Muszyński, Romana Miller, Czesław Czapów, Stanisław Kowalewski, Kazimierz Moroz, Marian Balcerek.

Numer drugi pisma z lutego 1970 r. poświęcony jest w połowie setnej rocznicy urodzin W. I. Lenina. Jednak w numerze tym, obok tych „istotnych” dla systemu wychowania socjalistycznego informacji, zawarte są również znaczące w swej treści opracowania, traktujące o pracy poradni wychowawczo-zawodowej, jej roli i zadaniach. Świadczą o tym następujące artykuły:

- J. Dobromilskiej, *Pedagog w poradni*⁵⁷;
- T. Morawskiego, *Poradnie wychowawczo-zawodowe*⁵⁸;
- St. Bendkowskiego, *Preorientacja zawodowa w warszawskich szkołach*⁵⁹.

Problematyka prawidłowego wyboru zawodu pojawia się po raz kolejny na łamach numeru 2 czasopisma z lutego 1971 r. Traktują o tym m. in. następujące artykuły: Mieczysława Łobockiego⁶⁰ i Jana Żebrowskiego⁶¹.

W numerze 8 z października 1972 r. znajdujemy m. in. artykuły na temat doskonalenia pracy opiekuńczo-wychowawczej w szkole, internacie i innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Zagadnienia te porusza Maria Pelcowa w artykule *Doskonalenie pracy wychowawczej*⁶², w którym podaje projekt samokształcenia oraz Jan Stachura w artykule *Najtrudniej ocenić*⁶³.

Rocznik 1973 zawiera m. in. podjęty przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania *Program działania Ministerstwa Oświaty i Wychowania na lata 1972–1975*. Program opracowany został na podstawie przeprowadzonej diagnozy potrzeb uczniów w zakresie opieki na terenie szkoły. Szczególne znaczenie w tym zakresie ma opracowanie Marii Pelcowej *Opiekuńcza funkcja szkoły*⁶⁴.

⁵¹ M. Żychowski, *Wychowanie patriotyczne podstawowym zadaniem wychowawczym*, POW 1968, nr 7, s. 1–2.

⁵² B. Suchodolski, *O wychowawczym znaczeniu pracy społecznie pożytecznej, prowadzonej samodzielnie i wspólnie*, *ibidem*, s. 2–6.

⁵³ T. Morawski, *Twórca pancernych o wychowaniu patriotycznym na co dzień*, *ibidem*, s. 6–8.

⁵⁴ J. Maciaszkowa, *Wyznaczamy zadania ideowo-wychowawcze*, *ibidem*, s. 14–15.

⁵⁵ J. Raczkowska, *Plan dla wychowawcy, nie dla wizytatora*, *ibidem*, s. 15–21.

⁵⁶ A. Janowski, *Kierowanie klasą szkolną*, *ibidem*, s. 21–27.

⁵⁷ POW 1968, nr 1, s. 24–26.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 20–22.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 26–29.

⁶⁰ M. Łobocki, *Poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej*, POW 1971, nr 2, s. 9–14.

⁶¹ J. Żebrowski, *Jak doskonalic preorientację zawodową*, *ibidem*, s. 5–9.

⁶² M. Pelcowa, *Doskonalenie pracy wychowawczej*, POW 1971, nr 8, s. 38–40.

⁶³ J. Stachura, *Najtrudniej ocenić*, *ibidem*, s. 40–42.

⁶⁴ M. Pelcowa, *Opiekuńcza funkcja szkoły*, POW 1973, nr 1, s. 12–15.

Na łamach czasopisma z tego okresu często pojawiają się artykuły takich znanych autorów, jak: Janina Maciaszkowa, Marian Balcerek, Jarosław Rudniański, Mikołaj Winiarski, Albin Kelm, Aleksander Kamiński czy Edmund Trempała.

Podsumowanie

Czasopismo „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” spełniało i spełnia bardzo ważną funkcję w rozwoju polskiej pedagogiki opiekuńczej. Przyczyniało się do gromadzenia dorobku teoretycznego i propagowania rozwiązań praktycznych w zakresie opieki nad dziećmi i młodzieżą, ukazywało kontekst historyczny problematyki opieki i wychowania człowieka, wskazywało i wskazuje nowe rozwiązania metodyczne. Pozwala na podejmowanie wniosków i prowadzenie nowych badań w zakresie tej problematyki. Informuje społeczeństwo o ważnych wydarzeniach naukowych poświęconych zagadnieniom opieki i wychowania człowieka w określonych warunkach społeczno-politycznych i gospodarczych kraju. Pozwala na ugruntowywanie się pedagogiki opiekuńczej jako samodzielnej dyscypliny naukowej i przyczynia się do znacznego poszerzenia się aparatury pojęciowej tej nauki oraz rozwoju jej podstaw metodologicznych.